

Nr 37

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inrättande av ungdomsdomstolar.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 157 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Birke* samt nr 185 i andra kammaren av herr *Munktell* och fröken *Elmén*. I motionerna, vilka är likalydande, hemställs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära tillsättande av en utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt inrättade ungdomsdomstolar.

Beträffande skälen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Frågans behandling vid 1960 års riksdag m. m.

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 10 till 1960 års riksdag med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslagen) behandlades dels likalydande motioner, I: 6 och II: 9, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära tillsättande av en utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt organ (ungdomsdomstolar, socialdomstolar)», dels likalydande motioner, I: 15 och II: 23, med yrkande »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning beträffande frågan om att anförtro i vart fall vissa tvångsingripanden mot unga lagöverträdare åt särskilda ungdomsdomstolar».

Beträffande det närmare innehållet i 1960 års motioner må här hänvisas till dessa samt till redogörelse i andra lagutskottets utlåtande nr 5 år 1960 (s. 56 ff).

I nämnda, av riksdagen godkända, utlåtande anförde andra lagutskottet i anledning av motionerna:

I *motionerna I: 6 och II: 9 samt motionerna I: 15 och II: 23* har framförts krav på utredning om inrättande av ungdomsdomstolar. Tanken på sådana domstolar har sin grund bl. a. i uppfattningen, att frågor om tvångsingripanden mot ungdom av rättssäkerhetsskäl borde avgöras under medverkan av juridisk sakkunskap och lämpligen i ett annat organ än barnavårdsnämnden, vilken i så fall skulle kunna förlägga tyngdpunkten i sin verksamhet till vård-, stöd- och hjälpåtgärder av olika slag. En ungdomsdomstol skulle enligt motionärerna också ha det företrädet framför

barnavårdsnämnden när det gällde att komma till rätta med kriminalitet bland de unga, att den skulle kunna tillämpa reaktionsformer lämpade för ungdomar som begått brott men inte är i behov av egentlig vård. Säsom sådana reaktionsformer har i motionerna I: 6 och II: 9 nämnts böter och skadestånd. I en vid motionerna I: 15 och II: 23 fogad promemoria, till vilken motionärerna hänvisat, har dessutom nämnts »korttidsarrest» och disciplinära ålägganden av olika slag. Vidare har motionärerna menat, att man med ungdomsdomstolar skulle undvika nackdelarna med det nuvarande »dualistiska» systemet, som enligt motionärerna inrymmer risker för kompetenskonflikter mellan domstolarna och barnavårdsnämnderna.

I det föregående avsnittet, om förfarandet hos barnavårdsnämnd, har utskottet uttalat uppfattningen, att det föreslagna förfarandet, bl. a. med hänsyn till att nämnderna i allmänhet inte torde behöva pröva skuldfrågor, är godtagbart. De brister som kan sägas vidlåta förfarandet bör för övrigt kunna avhjälpas genom den väntade lagstiftningen om administrativa frihetsberövanden och om det allmänna påföljdssystemet. Enligt utskottets mening kan därför rättssäkerhetskraven inte åberopas som stöd för införande av ungdomsdomstolar.

Vad gäller motionärernas uttalanden om att en ungdomsdomstol skulle kunna tillämpa vissa slag av påföljder lämpade för ungdomar som begått brott men inte är i behov av egentlig vård, vill utskottet till en början framhålla, att lagstiftningen inte uppställer några hinder mot att sådana ungdomar åtalas. Det finns i själva verket särskilda föreskrifter om rättegången i mån rörande brott av underåriga. Dessa föreskrifter, intagna i lag den 20 december 1946, innebär bl. a. att man då det gäller allvarligare brott för tjänstgöring i nämnden bör anlita nämndemän med insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom. Om den underåriga i sådana fall saknar försvarare, skall domstolen i regel förordna offentlig försvarare för honom. Vidare skall mål mot underårig alltid behandlas skyndsamt; krav på särskild skyndsamhet uppställs för det fall att den tilltalade inte fyllt 18 år. Domstolen har också möjlighet att handlägga mål rörande brott av underårig inom stängda dörrar i större omfattning än eljest.

De grundläggande föreskrifterna om när underårig skall åtalas och när han utan åtal skall överlämnas till barnavårdsnämnden för åtgärd meddelas i den förut nämnda lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Åtal får jämlikt denna lag över huvud inte eftergivnas, om åtal är påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest från allmän synpunkt. Lagstiftningen har alltså här lagt i åklagarens händer att beakta de allmänna synpunkterna. Bortsett från fall då brottet är ringa och uppenbarligen skett av okynne eller förhastande fordras dessutom för åtalseftergift, att den underåriga omhändertages för skyddsuppföstran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att härigenom vad som är lämpligast för hans tillrättaförande vidtages. Härav framgår, att åklagare bör väcka åtal — utom i fall då det påkallas av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt — så snart han har anledning förmoda, att den påföljd domen kan innebära är lämpligare för att tillrättaföra den underåriga än åtgärder som kan vidtagas med stöd av barnavårdslagen. Så kan vara fallet, utom i de sällsynta fall då åklagaren anser att brottet bör förskylla ovillkorligt frihetsstraff, då exempelvis åklagaren finner det lämpligt med villkorlig dom kombinerad med föreskrift om skadeståndsbetalning. Utskottet vill här också erinra om

att domstol kan döma till böter för brott som begåtts av person under 18 år, även om eljest endast frihetsstraff ingår i straffskalan. Med verkan från och med den 1 januari 1960 har vidare införts möjlighet att kombinera villkorlig dom och ovillkorligt bötesstraff, en påföljd som i många fall för åklagarna torde framstå som lämpligare än åtgärder inom barnavårdens ram. Om statsmakterna i en framtid kommer att införa någon form av kortvarigt frihetsstraff eller andra disciplinära åtgärder för unga lagöverträdare, torde även sådana påföljder komma i betraktande.

Önskemålen om effektivare ingripanden mot sådana ungdomar som inte är i behov av egentlig vård torde således kunna tillgodoses lika väl inom nuvarande domstolssystem som inom ett system med ungdomsdomstolar. Inte heller dessa önskemål kan därför enligt utskottets mening åberopas till stöd för införande av ungdomsdomstolar. Härmed är dock icke sagt, att det inte kan vara lämpligt att införa ytterligare specialbestämmelser för rättegången i mål angående brott av underåriga.

Motionärerna syftar emellertid också till att vissa rena barnavårdsuppgifter skulle föras över till ungdomsdomstolar. Härvid torde man ha åsyftat i första hand sådana åtgärder som vidtages med anledning av den underåriges eget beteende, alltså i fall som avses i 25 § b) förslaget till barnavårdslag. Utskottet vill inte förneka, att man härigenom skulle kunna undvika vissa kompetenskonflikter mellan domstolarna och barnavårdsmyndigheterna vid behandlingen av lagöverträdare. Emellertid ifrågasätter utskottet, om en ungdomsdomstol skulle kunna anses bättre kvalificerad än ett barnavårdsorgan att avgöra frågor om behov av sådana tillrättaförande åtgärder som avhandlas i barnavårdslagen. Det är att märka, att ungdomsdomstolens prövning inte skulle inskränkas till fall då den underårige förövat brottslig gärning utan också skulle gälla fall, då det är fråga om huruvida den underårige av andra anledningar, såsom sedeslöst levnads sätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig och missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel, är i behov av sådana åtgärder. Det kan för övrigt antagas, att ett system med ungdomsdomstolar skulle ge upphov till nya kompetenskonflikter, dels mellan allmän domstol och ungdomsdomstol, dels mellan ungdomsdomstol och barnavårdsnämnd.

Enligt utskottets mening kan det däremot knappast uteslutas, att det från vissa synpunkter skulle vara till fördel för barnavårdsnämnderna, om de delvis befriades från att besluta om tvångsingripande mot ungdomar. Det kan dock här knappast bli fråga om andra ingripanden än omhändertaganden; även motionärerna tycks utgå från att barnavårdsnämnderna skall behålla befattningen med de förebyggande åtgärderna. Det kan emellertid ifrågasättas, om man ens i detta avseende skulle vinna något väsentligt genom att inrätta ungdomsdomstolar; de ovan anförda skälen talar enligt utskottets mening snarast för att befattningen med tvångsomhändertaganden, om än barnavårdsnämnderna befriades därifrån, även därefter borde åligga ett barnavårdsorgan.

Vid övervägande av vad nu anförts anser utskottet att det saknas anledning att begära utredning angående ungdomsdomstolar, och utskottet kan därför icke tillstyrka motionerna.

Utskottet hemställde sålunda att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Sex av utskottets ledamöter reserverade sig för hemställan, att riksdagen i anledning av motionerna ville hos Kungl. Maj:t

anhålla om utredning efter i reservationen angivna riktlinjer angående inrättande av ungdomsdomstolar (närmare härom; se utlåtandet, s. 144—147).

Frågan om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar har även eljest behandlats i lagstiftningssammanhang. Härom må hänvisas till processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 10, s. 11—12, 298—299, av utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagt betänkande med förslag till lag om socialdomstol (SOU 1960: 19, s. 117—118, 237) samt det av Kungl. Maj:t den 28 augusti 1960 till lagrådet remitterade förslaget till brottsbalk (s. 88—89).

I samtliga dessa sammanhang har tanken på inrättande av ungdomsdomstolar avböjts.

Remissyttranden

Över nu förevarande motioner har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden från *justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, socialstyrelsen, Göta hovrätt, Stockholms rådhusrätt och statsåklagaren i Stockholm*. Därjämte har tillfälle att avgiva yttrande över motionerna beretts *Målsmännens riksförbund, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund och Stockholms stads barnavårdsnämnd*. Statsåklagaren har vid sitt remissvar fogat ett av honom från ungdomsåklagaren i Stockholm infordrat yttrande. Barnavårdsnämnden har överlämnat protokollsutdrag, utvisande ärendets behandling inom nämnden.

Justitiekanslersämbetet, Målsmännens riksförbund och Föreningen Sveriges stadsdomare har i sina yttranden över motionerna utlåtit sig i tillstyrkande riktning. Motionärernas utredningskrav tillstyrkes även av *ungdomsåklagaren* i dennes särskilda yttrande och av *vissa ledamöter i Stockholms stads barnavårdsnämnd* i reservation till nämndens beslut i anledning av remissen.

Övriga remissyttranden går i avstyrkande riktning.

Justitiekanslersämbetet anför bl. a., att ämbetet icke har någon närmare erfarenhet av huru rådande former för samhällets ingripande mot unga lagöverträdare i praktiken verkar och därför vid ställningstagandet till ifrågavarande motion väsentligen är hänvisat till mera teoretiska överväganden.

Ämbetet är icke övertygat om att gällande ordning för ingripande mot unga lagöverträdare i allo är ändamålsenlig. Självfallet är det av synnerlig vikt, anför ämbetet, att rättssäkerheten är så väl tillgodosedd som möjligt i fråga om ingripanden mot ungdom lika väl som mot äldre, särskilt då fråga är om ett berövande eller inskränkande av friheten. Huruvida i detta hänseende brister framträtt i praktiken är emellertid en öppen fråga, som måhända närmast bör besvaras nekande. Ämbetet vill ifrågasätta, om icke

svagheten i gällande ordning för tillrättaförandet av unga lagöverträdare framför allt ger sig till känna dels i det s. k. dualistiska systemet, dels i det mindre respektingivande sätt, på vilket samhällsreaktionen kommer till stånd i sådana fall, där den unge icke ställs under åtal utan allenast blir föremål för åtgärd av barnavårdsnämnd, dels ock däri att samhällsreaktionen särskilt i sistnämnda fall icke alltid blir tillräckligt effektiv. Ett system, enligt vilket *ett* samhällsorgan fattar beslut, huruvida en ung person gjort sig skyldig till brott, och *ett annat* bestämmer, vilken påföljd detta brott skall medföra, torde vara underlägset en ordning, där samma organ meddelar beslut i båda hänseendena — under förutsättning likväl att detta är väl skickat fullgöra bägge uppgifterna. Orsakerna till den stegrade, tillika omfattande kriminaliteten bland de unga och den alltmer framträdande ökningen av svårhetsgraden i de brottsliga gärningarna är säkerligen flera. Ämbetet kan emellertid icke frigöra sig från den uppfattningen, att härtill i kanske icke ringa grad medverkat den attityd, som utmärkt senare tids sätt att bedöma brott av unga och reagera däremot, en attityd, som i mycket tett sig som överseende. Enligt ämbetets mening skulle en åtstramning av inställningen till ungdomsbrottsligheten, utan att de grundläggande principerna för behandlingen av unga brottslingar fördenskull trädde för nära, vara ägnad att främja bekämpandet av det verkligt allvarliga onda, som ungdomsbrottsligheten utgör. Det är härvid att märka, att barnavårdsnämnderna av naturliga skäl vanligen icke kan antagas ha samma auktoritet i folkuppfattningen som en domstol och att de på sina håll väl allttjämt icke är så kvalificerade som önskligt är, då det gäller att taga befattning med kriminell ungdom. Förfarandet inför barnavårdsnämnd lär ej heller med avseende å den respekt det skulle förmedla kunna mäta sig med en domstols. Inrättades ungdomsdomstolar, synes berättigat utgå från att dessa erhöle sådan sammansättning, att de vore mera skickade än kanske både en allmän domstol och en barnavårdsnämnd att träffa det för den unge lämpligaste avgörandet i fråga om påföljden. Därmed skulle också säkrare det målet uppnås, att samhällsreaktionen bleve den mest effektiva för den unges tillrättaförande. Det torde med fog kunna göras gällande, anför ämbetet, att med ett sådant organ som en ungdomsdomstol den farhåga för ett alltför svagt ingripande, som det icke torde vara oberättigat att nu mången gång hysa för barnavårdsnämndernas del beträffande särskilt åtalseftergiftsfallen, ej vidare skulle göra sig gällande. En fast — men därför ingalunda inhuman — reaktion mot en ung människas brottsliga yttringar, företagen på ett så tidigt stadium som möjligt, skulle sannolikt vara till båtnad såväl för den unges tillrättaförande som för den allmänna laglydnaden bland andra unga. Om ett inrättande av ungdomsdomstolar skulle kunna vara till gagn ur olika synpunkter, kanske främst som ett led i en skärpt kamp mot ungdomsbrottsligheten, anför ämbetet, finnes å andra sidan också flera omständigheter, som vållar tvekan om lämpligheten av en dylik reform. Här om uttalar ämbetet:

Den första fråga, som härutinnan synes inställa sig, avser domstolens kompetensområde, närmare ehuru något schematiskt bestämt, om domstolen endast skulle taga befattning med unga lagöverträdare eller därjämte också syssla med asocial ungdom. I den remitterade motionen talas i hemställan om överflyttande till ungdomsdomstolar av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten, men i motiveringen ifrågasättes prövning hos ungdomsdomstol även av frågor rörande asocial ungdom. Ett sådant projekt som det i motiveringen till synes avsedda torde draga med sig ganska vittgående konsekvenser, innebärande en rätt betydande förändring av barnavårdsnämndernas ställning och verksamhet. Om åter ungdomsdomstolens kompetens, i anslutning till vad ämbetet förut yttrat om betydelsen av sådana domstolar för tillrättaförande av brottslig ungdom, i princip skulle begränsas till sådan ungdom, torde i praktiken svårighet uppkomma att fullt tillfredsställande avgränsa de båda grupperna från varandra, eftersom asocial och brottslig ungdom icke torde kunna mera klart särskiljas. Ett annat gränsdragningsproblem synes vidare uppkomma i förhållandet mellan ungdomsdomstolar och de allmänna domstolarna i sådana ofta förekommande fall, där unga över och under den kritiska åldern äro tilltalade för brott som de begått tillsammans. Tydligt är, att särskilda rättegångar vid ungdomsdomstol och allmänna domstolar rörande en och samma brottmålssak i möjligaste mån böra undvikas.

En annan fråga, som också torde kunna väcka betänkligheter, avser den verkan ett tillskapande av ungdomsdomstolar kan utöva å institutet åtals- eftergift. Skulle sådana domstolar inrättas i främsta rummet för att vinna ökade möjligheter att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten, torde konsekvensen böra bjuda, att flertalet av de brott, för vilka åtalseftergift nu meddelas, borsett från ringa brott av okynne eller förhastande, bleve åtalade. Den gränsdragnings, varom det här skulle bli fråga, finge ankomma å åklagarna, en uppgift som måhända skulle erbjuda större svårigheter än den som nuvarande prövning medför. Denna omständighet torde dock icke behöva inge någon större betänklighet. Däremot skulle sannolikt mängden finna det i och för sig föga tilltalande, om ett inrättande av ungdomsdomstolar medförde en stark begränsning av åtalseftergiftsinstitutets användning.

Själva tillskapandet av en ny domstolsform skulle aktualisera åtskilliga problem: domstolens sammansättning, dess beslutförhet, särskilt frågan om individuell rösträtt för ledamöterna, den geografiska kompetensen med därav eventuellt följande svårigheter såvitt angår glesbygderna i riket, frågor om tillgången på lämpliga och villiga arbetskrafter, anskaffande av domstolslokaler, i den mån eljest tillgängliga sådana ej visa sig till fyllest, m. m. Troligt är, att en reform i nu berörda riktning skulle draga avsevärda utgifter, vida överstigande de kostnader som kunna anses belöpa å nuvarande organ.

Icke minst sist berörda omständighet synes göra det tveksamt, huruvida det är realistiskt att räkna med en mera allmän önskan att inrätta ungdomsdomstolar. Hade det varit möjligt att anknyta sådana domstolar till den bestående domstolsorganisationen, skulle läget kanske ha blivit ett annat, men så är icke fallet. I och för sig kunde det måhända vara tänkbart att inrätta ungdomsdomstolar i de största städerna, där en särskild avdelning av den allmänna domstolen kunde anordnas som en ungdomsdomstol, kanske också på sådana platser å landet, där ungdomsbrottsligheten starkt

framträtt och de personella förutsättningarna å domstolssidan voro gynnsamma. Emellertid skulle detta innebära, att olikhet komme att råda i fråga om formen för de ungas tillrättaförande å olika orter, något som ter sig främmande för vår rättsordning.

Vid övervägande av skäl för och emot en utredning om inrättande av ungdomsdomstolar har ämbetet för sin del stannat för att förorda en utredning i syfte att få de olika problem som sammanhänger med ungdomsdomstolar i princip belysta, särskilt huruvida det kan anses lämpligt att inrätta sådana domstolar för att därigenom främja bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Riksåklagarämbetet erinrar bl. a. om att ämbetet i yttrande över betänkande av utredningen om administrativa frihetsberövanden (SOU 1960: 19) uttalat den meningen, att en förstärkning av barnavårdsnämnderna när det gäller ärenden angående unga lagöverträdare knappast visat sig erforderlig från rättssäkerhetssynpunkt, men möjligen för vinnande av större effektivitet.

Ämbetet framhåller i förevarande sammanhang särskilt, att i samband med genomförandet av den nya barnavårdslagen och förslaget till brottsbalk vidtagits och överväges vissa organisatoriska förbättringar och preciseringar av förhållandet mellan barnavårdsnämnderna och de allmänna domstolarna; därvid uppmärksammas också åtalseftergiftsinstitutets plats i systemet. Enligt ämbetets mening är det icke påkallat att, innan denna på nuvarande ordning uppbyggda organisation fått prövas i tillämpningen, ånyo överväga en så radikal organisatorisk omdaning som inrättandet av ungdomsdomstolar skulle innebära.

Statsåklagaren i Stockholm erinrar om att de förslag till inrättande av ungdomsdomstolar, som framkommit i olika sammanhang, i huvudsak har åsyftat, att handläggningen av frihetsberövande åtgärder mot kriminell ungdom under 18 år skulle överföras från de organ — i första hand barnavårdsnämnderna och de allmänna domstolarna — som enligt gällande ordning handlägger dessa ärenden, till en speciellt inrättad ungdomsdomstol med såväl juridisk som socialvårdsexpertis. De skäl, som åberopats för inrättande av speciella ungdomsdomstolar, har väsentligen varit två, nämligen dels åvägabringande av ökad rättssäkerhet vid handläggning av ärenden angående omhändertagande för skyddsuppfostran, därigenom att dessa ärenden skulle komma att handläggas av organ med större juridisk kompetens än barnavårdsnämnderna, och dels undanröjande av de konfliktsituationer, som enligt gällande ordning uppkommer mellan de allmänna domstolarna och socialvårdsorganen med hänsyn till deras i viss utsträckning sammanfallande kompetensområden.

Det torde enligt statsåklagaren icke kunna bestridas, att inrättande av speciella ungdomsdomstolar skulle ur angivna synpunkter innebära vissa fördelar. Särskilt gäller detta i fråga om kompetenskonflikter mellan bar-

navårdsnämnder och domstolar. Statsåklagaren hänvisar i sistnämnda avseende till vad ungdomsåklagaren anfört i särskilt yttrande, och finner i likhet med denne tanken på inrättande av ungdomsdomstolar i princip vara förtjänt att tagas under övervägande från statsmakternas sida. I fortsättningen anför statsåklagaren:

Å andra sidan måste det emellertid medges, att de skäl, som närmast motivera inrättandet av ungdomsdomstolar, numera i viss mån förlorat i styrka. Särskilt gäller detta rättssäkerhetssynpunkterna. Genom den nya barnavårdslagen, som trätt i kraft den 1 januari 1961, ha sålunda ökade garantier tillskapats för förefintligheten av juridisk sakkunskap inom barnavårdsnämnderna. Även i fråga om förfarandet inför barnavårdsnämnderna ha genom de vidgade möjligheterna till muntliga förhör inför nämnderna och anlåtande av biträden i barnavårdsärenden åtgärder vidtagits, som få anses ägnade att främja den enskildes rättssäkerhet. I den mån förslaget om inrättande av socialdomstolar — som visserligen i princip endast berör förfarandet på länsstyrelsestadiet men som ur nu ifrågakvarande synpunkter även torde kunna komma att återverka på barnavårdsnämndernas verksamhet — genomföres, kan det påräknas, att rättssäkerhetssynpunkterna bli ytterligare tillgodosedda.

Vad angår det andra av de anförda skälen för inrättande av speciella ungdomsdomstolar — undvikande av konflikter mellan allmän domstol och barnavårdsnämnd — äro förhållandena i viss mån annorlunda. Strafflagberedningens förslag till skyddsbalk upptog icke frågan om inrättande av sådana domstolar. Från de utgångspunkter, som lågo till grund för beredningens förslag till behandling av ungdom under 18 år, fanns icke särskild eller i varje fall mindre anledning än enligt gällande rätt att av nyss angivna skäl föreslå inrättande av specialdomstolar för handläggning av ungdomsmål. Enligt beredningens förslag var nämligen åtalsrätten i fråga om ungdom i nyss angiven ålder väsentligt inskränkt i förhållande till nu gällande åtalsregler och risken för kompetenskonflikter mellan barnavårdsnämnder och allmänna domstolar följaktligen i motsvarande mån mindre. Enligt den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen till brottsbalk ha emellertid de av strafflagberedningen föreslagna åtalsbegränsningarna i betydande utsträckning slopats. Propositionen anknyter i detta avseende nära till gällande rätt. Kungl. Maj:ts förslag i denna del är sålunda ägnat att åter öka konfliktmöjligheterna. Man får emellertid hålla i minnet, att anledningen till konfliktituationerna mellan domstol och socialvårdande myndigheter ytterst torde vara att söka, icke i dubbelkompetensen i och för sig, utan i det förhållandet, att de organ, som ha att bekämpa ungdomskriminaliteten och därvid i första hand de socialvårdande organen hittills icke haft till sitt förfogande de resurser, som erfordras för ett effektivt ingripande från deras sida. Den återhållsamhet domstolarna visat mot att till socialvården överlämna behandlingen av kriminell ungdom, i fall då socialvård får anses ha varit den i och för sig ändamålsenligaste behandlingen, har sålunda säkerligen oftast föranletts därav, att socialvården på grund av bristande resurser icke kunnat garantera ett sådant omhändertagande, som domstolarna ansett påkallat. Under de senare åren ha ökade resurser ställts till socialvårdens förfogande. Antalet platser å ungdomsvårdsskolor har sålunda ökat, och även den öppna vården har, åtminstone för Stockholms del, effektiviserats. Ytterligare förbättringar torde härvidlag vara att förvänta. De vidgade möjligheter till ändamålsenlig behandling av kriminell ungdom,

som härigenom tillförts eller inom kort kunna komma att tillföras socialvården, äro ägnade att minska konflikthanledningarna mellan domstol och barnavårdsnämnd.

Ytterligare en omständighet torde böra beaktas i förevarande sammanhang. Ungdomsbrottsligheten är ett samhällsproblem, som på senare tid väckt intresse och debatterats ej blott bland statsmakterna utan även inom vida kretsar av vårt folk. Åtskilliga förslag att komma till rätta med detta problem ha väckts. Av dessa ha en del realiserats, medan andra alltjämt stå på dagordningen. Genom ändrad lagstiftning ha nya behandlingsmetoder ställts till förfogande och andra sådana komma, därest de framlagda förslagen realiserats, att genomföras. Inom socialvården ha sålunda bl. a. genom den nya barnavårdslagen möjligheter öppnats att omhändertaga ungdom i utredningshem. Såvitt angår kriminalvården har, bl. a. med tanke på behandlingen av unga lagöverträdare, genomförts ett system med kombination av villkorlig dom och böter. Verkningarna av nu angivna behandlingsmetoder kunna ännu ej bedömas. Genomföres Kungl. Maj:ts förslag till brottsbalk, kommer vidare möjlighet att finnas att, såvitt angår ungdom över 18 år, kombinera den nya vårdformen skyddstillsyn med en kortare tids anstaltsbehandling. Över huvud torde kunna sägas, att frågan om behandling av kriminell ungdom för närvarande ligger i stöpsleven.

Ungdomsdomstolar i den utformning dessa fått i vissa främmande länder, t. ex. England, är uppenbarligen en organisationsform, som i åtskilliga avseenden ter sig främmande för svenska förhållanden och bryter mot traditionen inom svenskt rättsväsen. Redan detta förhållande manar till återhållsamhet i fråga om acceptering av särskilda ungdomsdomstolar i Sverige. En förutsättning för införande av sådana domstolar bör vara, att de utan alltför stora störningar kunna inpassas i det organisatoriska system, som nu gäller eller som redan nu planerats att inom kort genomföras. Med tanke särskilt på det avsevärda ingrepp i barnavårdsnämndernas funktioner ett införande av ungdomsdomstolar skulle komma att medföra, måste man ställa sig tveksam inför frågan om en sådan förutsättning verkligen föreligger. Som ett slutomdöme beträffande inrättande av särskilda ungdomsdomstolar får jag därför uttala, att en sådan reform visserligen är ägnad att medföra vissa fördelar men att frågan om dess genomförande torde böra anstå, till dess resultatet av pågående reformarbete inom ungdomsvården kan överblickas. Visar sig därvid, att frågan om behandling av kriminell ungdom fått en godtagbar lösning, torde frågan om inrättande av ungdomsdomstolar böra förfalla; i annat fall är den värd att återupptagas till förnyat övervägande.

I nämnda särskilda yttrande av *ungdomsåklagaren* tillstyrkes motionerna. Med avseende på kompetenskonflikterna mellan barnavårdsnämnder och domstolar anföres, att det kan ifrågasättas om icke ansvaret för den kriminella ungdomen i vissa fall borde samlas på en hand genom att man i Sverige som i många andra länder införde ungdomsdomstolar; samhällsskyddet kunde då tillgodoses på ett helt annat sätt än som nu är fallet. Ungdomsdomstolarna skulle enligt yttrandet endast ha hand om sådana fall i vilka frihetsberövande i någon form ifrågasattes, medan barnavårdsnämnderna fortfarande skulle handlägga de fall, där det endast kunde bli fråga om varning eller övervakning. Ungdomsåklagaren skulle avgöra vilka

fall som skulle gå till barnavårdsnämnden och vilka till ungdomsdomstolen. Där fråga var om brott, som endast kunde medföra bötesstraff, skulle målet liksom hittills handläggas av vanlig domstol. Till frihetsberövande åtgärd skulle även räknas fall av omhändertagande för placering i fosterhem. — Inför ungdomsdomstolen skulle ställas barn i åldern 10 till 17 år. Ungdomsåklagaren anser det nämligen vara av största vikt, att även brott begångna av barn under 15 år behandlas av den ifrågasatta domstolen, då man härigenom skulle förhindra att barnen före 15 års ålder hinna kriminalisera sig på sätt som nu sker. Om en domstol hade ansvar för dessa barn skulle man, enligt ungdomsåklagarens övertygelse, betydligt tidigare än nu är fallet inskrida mot dem och därigenom ha större möjlighet att återföra barnen till ett laglydigt leverne.

Socialstyrelsen, som avstyrker bifall till motionärernas hemställan, hänvisar härvid i huvudsak till sitt ställningstagande mot det av utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagda förslaget om inrättande av socialdomstolar.

Såsom skäl härför anförde styrelsen bl. a. att styrelsen ansåg ett rent straffprocessuellt förfarande olämpligt, icke minst med hänsyn till att vårdförutsättningarna härigenom skulle avsevärt försämrats. Vidare framhölls, att om förslaget om domstolsprövning godtoges, skulle frihetsberövandet, vilket ingår som ett led i en sammanhängande behandlingsplan, lösryckas från övriga — föregående och efterföljande — åtgärder i behandlingsplanen, eftersom sistnämnda åtgärder alltid måste ankomma på de socialvårdande myndigheterna. Styrelsen anser, att motiveringen för dess ställningstagande i fråga om socialdomstolar i ännu högre grad äger giltighet beträffande ungdomsdomstolar.

Stockholms stads barnavårdsnämnd har till besvarande av remissen överlämnat avdelningsdirektörens i ärendet avgivna tjänsteuttalande, vilket bl. a. innehåller följande:

Vid utformningen av procedurreglerna i 1960 års barnavårdslag för handläggning av barnavårdsärenden vid barnavårdsnämnden har eftersträvat, att största möjliga rättsskydd för den enskilde skall erhållas. I detta avseende innebär också den nya lagen en avsevärd förbättring jämfört med 1924 års barnavårdslag. Enligt nu gällande regler, vilka syfta till att utredningarna skola göras så fullständiga som möjligt, tillerkännes den enskilde rätt att taga del av och yttra sig över utredning, bli personligen hörd inför nämnden samt anlita biträde m. m. Barnavårdslagets stadganden om besvärsrätt samt om underställning av ärenden, där samtycke till omhändertagande ej lämnats, utgör också ett betydelsefullt rättsskydd för den enskilde.

Den nya barnavårdslagen har nu varit i kraft endast ett par månader. Det är därför ej möjligt att göra någon säker bedömning, huruvida lagens formella föreskrifter i realiteten tillgodose den enskildes rättmätiga anspråk på rättsskydd. Härför krävs en betydande praktisk erfarenhet av lagstiftningen. Under dessa omständigheter föreligga ej skäl för att omedelbart efter ikraftträdandet av den nya barnavårdslagen, som utformats sär-

skilt med tanke på rättssäkerheten, från sistnämnda utgångspunkt upptaga till förnyad diskussion frågan om inrättande av ungdomsdomstolar. Den föreslagna utredningen härom syftar till en överflyttning till dessa organ av vissa av barnavårdsnämndernas åligganden enligt barnavårdslagen, vilket skulle medföra en genomgripande förändring av barnavårdsnämndernas kompetens och arbete. Under föreliggande förhållanden med en helt ny barnavårdslagstiftning, vars praktiska verkningar kunna överblickas först sedan lagen varit i kraft en längre tid, finns ej anledning att gå in på de frågor, som i detta avseende nära beröra barnavårdsnämnderna. Man torde få konstatera att det i nuvarande läge varken erfarenhetsmässigt eller eljest kan anses påkallat att upptaga den av motionärerna föreslagna utredningen om överförande av vissa barnavårdsnämndernas arbetsuppgifter till särskilda ungdomsdomstolar.

Tre reservanter inom barnavårdsnämnden anför:

Då vi icke kunnat biträda majoritetens beslut att avstyrka föreliggande motion har det sin grund i de ur flera synpunkter allvarliga olägenheter, som vidlåder nuvarande system med både domstolar och barnavårdsnämnder som beslutande organ vid behandlingen av unga lagöverträdare. Rådande dualism vållar i det praktiska arbetet, till men för ungdomarna och för behandlingen av dem, svåra problem, som enligt vår mening så snart lämpligen kan ske bör ge anledning till utredning och omprövning.

Målsmännens riksförbund (MR) anför i sitt yttrande:

Vid övervägande av den i motionerna väckta frågan har MR funnit att i och för sig beaktansvärda skäl kan anföras såväl för som emot bifall till det i motionerna framförda yrkandet. MR delar sålunda motionärernas uppfattning att en viss oklarhet och dualism råder mellan de arbetsuppgifter och befogenheter som tillkommer de allmänna domstolarna å ena sidan samt barnavårdsnämnderna å den andra. Härtill kommer att de i barnavårdslagen intagna bestämmelserna om ombändertagande av barn och ungdom — särskilt skiljande av barn och ungdom från föräldrar, fosterföräldrar eller fosterhem — icke kan anses helt tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Det må vidare beaktas att barnavårdsnämnderna icke i alla hänseenden erhållit sådan sammansättning att tillräcklig sakkunskap alltid kan anses företrädd inom dem. Härutinnan må särskilt understrykas att tillgång till juridisk expertis icke alltid kan påräknas och att nämnderna icke heller alltid ha tillgång till psykiatrisk och psykologisk sakkunskap. MR hänvisar i övrigt till den diskussion som förekommit under förarbetena till gällande barnavårdslag.

Å andra sidan kan erinras därom att den nya barnavårdslagen blott varit i kraft några månader. Det kan med hänsyn härtill med fog göras gällande att man lämpligen borde avvakta åtminstone ett par års erfarenhet av den nya lagstiftningens verkningar i praktiken innan en ny utredning vidtages rörande barnavårdsnämndernas kompetens och sammansättning m. m. Det synes vidare sannolikt att hithörande spörsmål kommer att ytterligare övervägas i samband med statsmakternas ställningstaganden till förslagen till skyddslag och om administrativa frihetsberövanden. Med hänsyn härtill kunde en särskild utredning i motionernas syfte synas överflödig. Ytterligare kan erinras därom att riksdagen så sent som 1960 avvisat förslag om utredning angående inrättande av barndomstolar.

Vid övervägande av motionärernas yrkanden bör även hållas i minnet att lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig innehåller föreskrifter som åtminstone i viss utsträckning är ägnade att tillgodose de särskilda krav på rättssäkerhet, snabbhet och skydd mot skadlig uppmärksamhet som gör sig gällande i fråga om unga lagöverträdare. En utbyggnad av nämnda lag kunde måhända i viss mån utgöra ett alternativ till införande av särskilda ungdomsdomstolar.

MR har i sin tur berett de till organisationen anslutna föräldraföreningarna tillfälle att till MR yttra sig över motionerna. Det övervägande flertalet av de föreningar som avgivit yttranden har tillstyrkt bifall till motionerna.

Med hänsyn härtill och till den stora samhällseliga betydelsen av ifrågasatt problem vill MR icke motsätta sig att en allsidig och förutsättningslös utredning kommer till stånd rörande behörigheten och sammansättningen av de samhällsorgan som har att i första instans behandla kriminalitet och annan asocialitet hos barn och ungdom. Vid en eventuell utredning bör enligt MR:s mening särskild vikt fästas vid rättssäkerhetssynpunkterna och angelägenheten av att ungdomspsykiatrisk och psykologisk sakkunskap blir företrädd inom dessa organ.

*Sveriges advokatsamfund*s styrelse uttalar i avgivet yttrande:

Syftet med motionerna är att få till stånd en ordning, som bättre än den nuvarande tillgodoser kraven på rättssäkerhet. Detta syfte är i och för sig i hög grad behjärtansvärt.

Om särskilda ungdomsdomstolar skall inrättas, kan det emellertid, såvitt styrelsen förstår, icke gärna bli tal om att dessa domstolar enbart skulle övertaga uppgifter, som nu ankommer på barnavårdsnämnderna, utan de skulle väl även från de allmänna domstolarna övertaga rättsskipningen i brottmål mot unga lagöverträdare. Mot inrättande av särskilda ungdomsdomstolar av denna typ kan anföras åtskilliga betänkligheter (se därom bl. a. processlagberedningens motiv till lag om införande av nya rättegångsbalken, SOU 1944: 10, sid. 11—12 och sid. 298 ff.).

Spörsmålet huruvida särskilda ungdomsdomstolar bör inrättas har nära samband med frågan om utformningen av det straffrättsliga reaktionssystemet beträffande unga brottslingar, och då denna fråga inom en nära framtid torde komma att underställas riksdagens bedömande, synes anledning saknas att nu igångsätta en utredning om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar. Ett annat skäl att icke nu föranstalta om en sådan utredning ligger däri att man synes ha skäl att avvakta statsmakternas ställningstagande till utredningens om administrativa frihetsberövanden betänkande med förslag till lag om socialdomstol (SOU 1960: 19).

Enligt styrelsens uppfattning bör motionerna därför icke föranleda någon åtgärd.

Göta hovrätt anför, att frågan om den med hänsyn till barnavårdsnämndernas uppgifter lämpligaste organisationen av dessa nämnder ingående behandlades vid förarbetena till den barnavårdslag som nyligen antagits, samt att därefter framlagts förslag till lagstiftning om socialdomstol, vilken lagstiftning också berör de frihetsberövanden enligt barnavårdslagen som avses i motionerna. Då härtill kommer att en ny lagstiftning om det all-

männa påföljdssystemet är under förberedande anser hovrätten för närvarande icke påkallat med en utredning i motionernas syfte.

Stockholms rådhusrätt finner det kunna ifrågasättas, om rättssäkerheten i avgöranden av så djupt ingripande natur som ifrågakommer enligt barnavårdslagen är tillräckligt tryggad genom lagens bestämmelser. Av särskild betydelse är det, anför rådhusrätten, att redan första instans fyller höga krav på rättssäkerhet. Det torde vara uppenbart, att barnavårdsnämndernas kompetens är mycket varierande, och den frågan kan med fog ställas, om det ej för vissa ärenden exempelvis tvångsingripanden mot barn och ungdom bör tillskapas ett mera kvalificerat organ. Principiellt viktigt är också, att de unga åtnjuta samma rättsliga garantier för att bedömandet blir riktigt som de äldre. Det torde vara allmänt erkänt, att ett ackusatoriskt domstolsförfarande, där material läggs fram från ömse håll, ger bättre garanti än ett administrativt förfarande för att prövningen av skuldfrågan blir tillförlitlig. Skäl synes tala för att detsamma också gäller prövningen av påföljdsfrågan. Det förtjänar att framhållas att det judiciella system, som på detta område är gällande utanför de nordiska länderna, allmänt betraktas som en betydelsefull garanti för de ungas rättsliga ställning. — En väsentlig svaghet i den nuvarande ordningen är, enligt rådhusrättens mening, att alltför många myndigheter har att göra med de unga lagöverträdarna. Utan tvivel skulle det innebära en stor vinst för effektiviteten, om ansvaret kunde vila på en enda instans, inrymmande såväl juridisk som social, medicinsk och annan expertis.

En allsidig utredning av det utav motionärerna angivna problemet och därmed nära sammanhängande frågor är enligt rådhusrättens uppfattning av värde, icke minst med tanke på utvecklingen inom ungdomsbrottsligheten.

Emellertid torde det likväl enligt rådhusrätten finnas anledning att något avvakta verkningarna av nya barnavårdslagens bestämmelser i berörda hänseenden, innan en utredning tillsättes med uppdrag att framlägga förslag till en genomgripande förändring av nu gällande bestämmelser om behandlingen av unga lagöverträdare, så mycket mera som påföljdssystemet beträffande dessa i annat sammanhang är under omprövning.

Föreningen Sveriges häradshövdingar erinrar om att frågan om administrativa frihetsberövanden bl. a. på barnavårdens område behandlats i det år 1960 framlagda betänkandet med förslag till lag om socialdomstol. Enligt vad som förordats i betänkandet skall beslut om frihetsberövande på barnavårdens område liksom hittills i första hand fattas av vederbörande barnavårdsnämnd och underställas socialdomstolen endast om vederbörande vårdnadshavare och i vissa fall barnet självt icke samtycker till verkställighet av beslutet. Häradshövdingeföreningen har i sitt yttrande över förslaget ifrågasatt, om icke förslaget borde omarbetas så att åtminstone beslut, som kan föranleda intagande i ungdomsvårdsskola, i samtliga fall skulle underställas socialdomstolen.

Då denna fråga, liksom betänkandet i övrigt, för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, synes det föreningen att någon åtgärd från riksdagens sida i det av motionärerna påtalade hänseendet icke är påkallad.

Styrelsen för *Föreningen Sveriges stadsdomare* delar motionärernas uppfattning att barnavårdsnämnderna långt ifrån alltid i sin nuvarande sammansättning kunna anses skickade att pröva rena rättsfrågor i samband med exempelvis ärenden, där det kan ifrågakomma att skilja barn från föräldrar eller andra vårdnadshavare. Denna fråga torde måhända kunna lösas på annat sätt än genom inrättandet av ungdomsdomstolar. Dylika domstolar torde emellertid ha en uppgift att fylla inom åtskilliga andra områden. Och även om tiden måhända ännu ej är mogen för inrättandet av sådana domstolar, är det enligt styrelsens mening av betydelse att problemet beaktas fortlöpande. Ur denna synpunkt har styrelsen ingen erinran att göra mot den av motionärerna föreslagna utredningen.

Utskottet

Förvarande motioner utmynnar i förslag om en utredning rörande överflyttandet av vissa barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt inrättade ungdomsdomstolar. Motionärernas önskemål om utredning torde främst ha sin grund i uppfattningen att lämpligt sammansatta ungdomsdomstolar skulle bättre än barnavårdsnämnderna kunna tillgodose det krav på en från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande prövning som särskilt framträder, då fråga är om åtgärder av mera ingripande natur.

Rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkter övervägdes ingående i samband med tillkomsten av den nya barnavårdslagen. Härvid avböjde 1960 års riksdag motionsvis framförda förslag om utredning rörande inrättande av ungdomsdomstolar. Den nya lagen har varit i kraft blott några månader och det är ännu ej möjligt att bedöma hur de nya bestämmelserna rörande barnavårdsnämnderna och deras verksamhet tjänar sitt syfte i praktiken. Sedan barnavårdslagen antogs har utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagt förslag till åtgärder, avsedda bl. a. att förstärka rättssäkerheten vid vissa ingripanden med stöd av denna lag. Förslaget är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till pågående arbete på en omgestaltning av det straffrättsliga påföljdssystemet synes det vanskligt att nu bedöma, vilka krav som i framtiden kommer att ställas på barnavårdsnämndernas verksamhet i vad gäller bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Under dessa omständigheter anser utskottet ej lämpligt att frågan om en sådan ingripande reform på barnavårdens område som motionärerna föreslagit nu upptages till närmare övervägande.

Utskottet får därför hemställa,
att förevarande motioner, I: 157 och II: 185, icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 maj 1961

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Per Olofsson, Nyström, Gezelius, Erik Svedberg, Nyman, Fagerström*, Hilding och Anton Larsson*;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Löfqvist, herr Fröding, fröken Bergegren, herrar Johansson i Dockered*, Källstad, Martinsson* och fröken Andersson i Strängnäs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru *Gärde Widemar*, herrar *Gezelius*, *Nyman*, *Hilding*, *Fröding* och *Källstad*, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort erhålla följande lydelse:

»Förevarande motioner — — — (lika med utskottet) — — — ingripande natur.

Ett överförande från barnavårdsnämnderna till särskilda ungdomsdomstolar av spörsmål rörande åtgärder mot kriminell ungdom skulle medföra fördelar. Sålunda skulle själva handläggningen inför ungdomsdomstolen med dess allsidiga sammansättning och ett domstolsliknande förfarande vara ägnat att ge större förtroende för de samhällsingenripanden som kan finnas erforderliga mot det klientel det här gäller. Med hänsyn till ungdomsbrottslighetens omfattning torde även böra beaktas, att ungdomsdomstolar i högre grad än barnavårdsnämnderna bör kunna tillgodose kravet på att de barnavårdande åtgärderna i de fall, där kriminalitet är för handen, kombineras med åtgärder avsedda att förebygga fortsatt brottslighet. Utskottet finner det sålunda angeläget att en utredning i det av motionärerna angivna syftet kommer till stånd.

Emellertid torde utredningen icke böra ensidigt inriktas på frågan, i vad mån ungdomsdomstolar bör tillskapas för att övertaga uppgifter från barnavårdsnämnderna. Det synes nämligen antagligt att, om ungdomsdomstolar inrättas, till dessa även bör överföras den del av de allmänna domstolarnas brottmålsrättskipning som gäller de yngsta lagöverträdarna.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I:157 och II:185, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av frågan om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar.»